

Sygn. akt I ACa 274/15

I ACz 341/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 lipca 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Jarosław Marek Kamiński (spr.)
Sędziowie	:	SA Jadwiga Chojnowska SO del. Grażyna Wołosowicz
Protokolant	:	Elżbieta Niewińska

po rozpoznaniu w dniu 24 lipca 2015 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **A. O., S. O., M. O., K. O. (1), H. R., K. R. i K. O. (1)**

przeciwko **(...)w W. i (...) w W.**

o zapłatę

na skutek apelacji powoda małoletniego K. O. (1) i zażalenia powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Łomży

z dnia 19 grudnia 2014 r. sygn. akt I C 300/13

oddala apelację i zażalenie.

UZASADNIENIE

Powodowie A. O., K. O. (1), H. R., M. O., S. O. oraz małoletni K. R. i K. O. (1), po ostatecznym sprecyzowaniu żądań pozwu, domagali się zasądzenia od pozwanego (...)w W. na rzecz:

1. A. O. kwoty 80.000 zł tytułem zadośćuczynienia (art. 445 k.c.) oraz skapitalizowanych odsetek od tej kwoty za okres od 2 marca 2012 r. do 18 kwietnia 2013 r. w wysokości 12.565,48 zł, a także kwoty 60.000 zł tytułem odszkodowania (art. 446 § 3 k.c.) oraz skapitalizowanych odsetek od kwoty 196.000 zł odszkodowania za okres od 2 marca 2012 r. do 18 kwietnia 2013 r. w wysokości 9.424,11 zł,

2. S. O. kwoty 60.000 zł tytułem zadośćuczynienia (art. 446 § 4 k.c.) oraz skapitalizowanych odsetek od tej kwoty za okres od 2 marca 2012 r. do 18 kwietnia 2013 r. w wysokości 9.424,11 zł, a także kwoty 10.000 zł tytułem odszkodowania (art. 446 § 3 k.c.) wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 2 marca 2012 r.,

3. H. R. kwoty 50.000 zł tytułem zadośćuczynienia (art. 446 § 4 k.c.) oraz skapitalizowanych odsetek od tej kwoty za okres od 2 marca 2012 r. do 18 kwietnia 2013 r. w wysokości 7.853,42 zł, a także kwoty 10.000 zł tytułem odszkodowania (art. 446 § 3 k.c.) wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 2 marca 2012 r.,

4. M. O. kwoty 50.000 zł tytułem zadośćuczynienia (art. 446 § 4 k.c.) oraz skapitalizowanych odsetek od tej kwoty za okres od 2 marca 2012 r. do 18 kwietnia 2013 r. w wysokości 7.853,42 zł, a także kwoty 10.000 zł tytułem odszkodowania (art. 446 § 3 k.c.) wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 2 marca 2012 r.,

5. K. O. (1) kwoty 50.000 zł tytułem zadośćuczynienia (art. 446 § 4 k.c.) oraz skapitalizowanych odsetek od tej kwoty za okres od 2 marca 2012 r. do 18 kwietnia 2013 r. w wysokości 7.853,42 zł, a także kwoty 10.000 zł tytułem odszkodowania (art. 446 § 3 k.c.) wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 2 marca 2012 r.,

6. małoletniej K. O. (2) kwoty 26.000 zł tytułem zadośćuczynienia na podstawie art. 446 § 4 k.c. wraz z odsetkami ustawowymi od dnia złożenia pozwu do dnia zapłaty,

7. małoletniego K. O. (1) kwoty 30.000 zł tytułem zadośćuczynienia na podstawie art. 446 § 4 k.c. wraz z odsetkami od dnia złożenia pozwu do dnia zapłaty.

Na rozprawie w dniu 23 września 2013 r. powodowie wskazali jako pozwanego (...), cofając jednocześnie powództwo przeciwko występującemu do tej pory po stronie pozwanej (...) S.A. V. (...) w W.. Wnieśli o nieobciążanie ich kosztami zastępstwa procesowego strony pozwanej.

W związku z tym, postanowieniem z dnia 23 września 2013 r. do udziału w sprawie w charakterze pozwanego wezwane zostało (...) w W..

(...) w W. wniosło o oddalenie powództwa. Kwestionowało wysokość dochodzonych przez powodów roszczeń, a także co do zasady zasadność roszczeń małoletnich powodów, którzy -jego zdaniem - nie doznali krzywdy wskutek śmierci ich dziadka.

Wyrokiem z dnia 19 grudnia 2014 r. Sąd Okręgowy w Łomży zasądził od pozwanego na rzecz:

A. O. kwotę 92.565,48 zł tytułem zadośćuczynienia i skapitalizowanych odsetek wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 28 września 2013 r. oraz kwotę 69.424,11 zł tytułem odszkodowania i skapitalizowanych odsetek wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 28 września 2013 r.;

S. O. kwotę 69.424,11 zł tytułem zadośćuczynienia i skapitalizowanych odsetek wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 28 września 2013 r. oraz kwotę 10.000 zł tytułem odszkodowania wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 2 marca 2012 r.;

K. O. (1) kwotę 57.853,42 zł tytułem zadośćuczynienia i skapitalizowanych odsetek wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 28 września 2013 r.;

M. O. kwotę 57.853,42 zł tytułem zadośćuczynienia i skapitalizowanych odsetek wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 28 września 2013 r.;

H. R. kwotę 57.853,42 zł tytułem zadośćuczynienia i skapitalizowanych odsetek wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 28 września 2013 r.; w pozostałym zakresie powództwo oddalił; umorzył postępowanie w zakresie cofniętego powództwa wobec (...) w W.; umorzył postępowanie przeciwko (...) S.A. V. (...) w W.; zasądził od A. O., S. O., K. O. (1), M. (...) na rzecz (...) S.A. V. (...) w W. kwotę 3.617 zł tytułem zwrotu kosztów procesu; zasądził od A. O., S. O.,

K. O. (1), M. (...) na rzecz (...) w W. kwotę 3.617 zł tytułem zwrotu kosztów procesu; zasądził od (...) w W. na rzecz A. O., S. O., K. O. (1), M. (...) kwotę 7.217 zł tytułem zwrotu kosztów procesu; zasądził od (...) w W. na rzecz Skarbu Państwa kwotę 20.749 zł tytułem części nieuiszczonej opłaty od pozwu i kwotę 5.458,34 zł tytułem części wydatków pokrytych z sum budżetowych; zasądził od A. O., S. O., K. O. (1), M. (...) na rzecz Skarbu Państwa kwotę 1.445,68 zł tytułem części wydatków pokrytych z sum budżetowych.

Wyrok tej treści uprawomocnił się, poza rozstrzygnięciem dotyczącym małoletniego K. O. (1), które zostało zaskarżone apelacją; a także rozstrzygnięciami wydanymi w przedmiocie kosztów procesu i kosztów sądowych, które pozostali powodowie zaskarżyli zażaleniem.

Kwestionowane orzeczenie zapadło w oparciu o następujące ustalenia faktyczne.

W dniu(...)obywatel Litwy J. G., kierując pojazdem ciężarowym marki R. (...) nr rej. (...), z naczepą K. o nr rej. (...), najechał na tył stojącego przy osi jezdni z włączonym lewym kierunkowskazem, chcącego skręcić w lewą stronę samochodu osobowego V. (...), kierowanego przez B. O.. Uderzając w tył ww. pojazdu, zepchnął go na przeciwległy pas jezdni pod nadjeżdżający z naprzeciwka samochód P. B. o nr rej. (...). B. O. w wyniku tego zdarzenia poniósł śmierć na miejscu. W chwili wypadku miał 59 lat, był mężem A. O., ojcem: K. O. (1), H. R., M. (...) oraz dziadkiem K. R. i K. O. (1).

Sprawca przedmiotowego wypadku posiadał ubezpieczenie w litewskim zakładzie (...) z siedzibą w W..

Małoletni K. O. (1), syn K., w momencie tragicznego wypadku miał 3 miesiące i z racji wieku nie był w stanie nawiązać w zasadzie żadnych relacji z dziadkiem, który przed śmiercią widział wnuka 5-6 razy.

W tak ustalonym stanie faktycznym, Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że roszczenia małoletniego K. O. (1) nie zasługiwały na uwzględnienie.

Stwierdził, że zebrane w sprawie dowody nie potwierdziły, aby doznał on krzywdy w związku ze śmiercią B. O. (art. 446 § 4 k.c.). W chwili śmierci dziadka miał bowiem zaledwie 3 miesiące i nie był nawet w stanie nawiązać z nim jakichkolwiek relacji. Nie rozumiał także, co znaczy śmierć innej osoby, a co za tym idzie przechodzić po niej żałoby.

Wobec cofnięcia przez stronę powodową powództwa w stosunku do (...) S.A. V. (...) w W. oraz cofnięcia w części powództwa wraz ze zrzeczeniem się roszczenia wobec (...) w W., Sąd na podstawie art. 355 k.p.c. w zw. z art. 203 k.p.c. umorzył postępowanie w zakresie cofniętego powództwa (pkt VII i VIII sentencji wyroku). Jednocześnie w pkt VIII zasądził od A. O., S. O., K. O. (1), M. (...) na rzecz (...) S.A. kwotę 3.617 zł tytułem zwrotu kosztów procesu w postaci kosztów zastępstwa pełnomocnika będącego adwokatem (§ 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu).

Orzekając o kosztach procesu, Sąd w oparciu o przepis art. 100 k.p.c., rozdzielił je stosunkowo pomiędzy stronami, stosownie do wyników sprawy (powodowie wygrali proces w 83 %, a przegrali w 17 %) - pkt IX i X sentencji wyroku.

W apelacji małoletni powód zarzucił Sądowi I instancji naruszenie:

- art. 445 § 4 k.c. przez błędne uznanie, że nie przeżycie żałoby przez niego wypływa na zakres krzywdy, podczas gdy krzywda ta wynika z utraty więzi pomiędzy nim a dziadkiem,

- art. 18 Konstytucji RP oraz art. 24 § 1 k.c. i art. 448 k.c. przez błędne uznanie, że zerwanie więzi między wnukiem a dziadkiem nie stanowi dobra osobistego, którego naruszenie powinno być zrekompensovane odpowiednim zadośćuczynieniem,

Wnosił o uchylene wyroku w zaskarżonej części i zasądzenie od pozwanego kwoty 20.000 zł tytułem zadośćuczynienia.

Z kolei powodowie: A. O., S. O., K. O. (1), M. (...) wnieśli zażalenie na postanowienie Sądu Okręgowego o kosztach postępowania, zawarte w punktach VIII, IX, XI i XII wyroku z dnia 19 grudnia 2014 r., w którym zarzucili naruszenie art. 102 k.p.c. i art. 100 k.p.c. przez błędne obciążenie stron kosztami procesu i kosztami zastępstwa procesowego. Wnosili o zmianę zaskarżonego postanowienia: w pkt VIII poprzez odstąpienie od obciążania ich kosztami zastępstwa procesowego na rzecz (...) S.A.; w pkt IX przez zasądzenie od nich na rzecz (...) kwoty 1.226,89 zł; w pkt XI przez zasądzenie od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa także kwoty 675,62 zł tytułem nieuiszczonych kosztów podróży świadka P. R..

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja i zażalenie nie zasługiwały na uwzględnienie.

Wstępnie zaznaczyć należy, że Sąd Apelacyjny w pełni podziela i uznaje za własne ustalenia faktyczne poczynione w sprawie przez Sąd I instancji. Sąd ten prawidłowo i szczegółowo ustalił zarówno przebieg i okoliczności towarzyszące wypadkowi komunikacyjnemu, jakiemu uległ B. O., sytuację rodzinną i majątkową wszystkich powodów oraz kto i na jakich zasadach ponosi odpowiedzialność za szkodę i krzywdę wyrządzoną tym wypadkiem. Na obecnym etapie postępowania, przedmiotem sporu była natomiast zasadność domagania się przez małoletniego K. O. (1) zadośćuczynienia na podstawie art. 446 § 4 k.c.

Dlatego też trzeba wskazać, że uchwalenie zmiany w kodeksie cywilnym przez wprowadzenie zadośćuczynienia za cierpienia fizyczne i psychiczne, wynikające dla najbliższych osoby, która poniosła śmierć w wyniku czynu niedozwolonego, było spełnieniem podnoszonego słusznie postulatu zwiększenia ochrony, zwłaszcza ofiar wypadków komunikacyjnych i najbliższych członków ich rodziny. Ustawodawca - podobnie jak w art. 445 § 1 k.c. i art. 448 k.c. - nie sprecyzował kryteriów jego ustalania, pozostawiając w tym zakresie swobodę sądowi orzekającemu. W związku z tym, że zadośćuczynienie to kompensować ma m.in. uszczerbek spowodowany naruszeniem dobra osobistego w postaci więzów rodzinnych, to obecnie powszechnie przyjmuje się w orzecznictwie sądowym, że przy ustalaniu jego wysokości usprawiedliwionym jest sięgnięcie do wypracowanych na przestrzeni szeregu lat kryteriów ustalania zadośćuczynienia pieniężnego za naruszenie dóbr osobistych (art. 23 i art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c.).

Skoro więc zadośćuczynienie jest roszczeniem mającym za zadanie kompensację doznanej krzywdy, to nie powinno ono mieć na celu wyrównania straty poniesionej przez członków najbliższej rodziny zmarłego, lecz ma pomóc dostosować się do nowej rzeczywistości. Ma także na celu złagodzenie cierpienia wywołanego utratą osoby bliskiej. Okoliczności wpływające na wysokość tego świadczenia, to między innymi: dramatyzm doznań osób bliskich zmarłego, poczucie osamotnienia, cierpienia moralne i wstrząs psychiczny wywołany śmiercią osoby najbliższej, rola jaką w rodzinie pełniła osoba zmarłego, charakter i rodzaj zaburzeń w prawidłowym funkcjonowaniu pozostałych członków rodziny, stopień w jakim pozostali członkowie będą umieli odnaleźć się w nowej rzeczywistości i na ile zdolni są zaakceptować obecny stan rzeczy, skorzystanie z pomocy fachowej w czasie radzenia sobie w tej trudnej sytuacji, proces leczenia doznanej traumy mający na celu pomoc w odbudowie struktury rodziny i przywrócenie znaczenia każdego z jej członków.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy, ponownie podkreślić trzeba, że w wyniku wypadku drogowego z dnia (...) A. O. utraciła męża, zaś S. O., K. O. (1), M. (...) utracili ojca. Wraz z jego śmiercią stracili nie tylko członka rodziny, ale także oparcie psychiczne, jakie dotychczas ten im zapewniał. Okoliczności te są jednak bezsporne na obecnym etapie postępowania i nie ma potrzeby szerszego się nad nimi rozwodzenia.

Odnosząc się zatem do roszczenia zgłoszonego przez małoletniego powoda, zaznaczyć należy, że jego żądanie znajduje podstawę prawną w art. 446 § 4 k.c., z którego wynika, że najbliższym członkom rodziny osoby zmarłej wskutek popełnienia czynu niedozwolonego sąd może przyznać odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę. Przepis ten został wprowadzony do systemu prawnego ustawą nowelizacyjną z 30 maja 2008 r. (Dz.U. Nr 116, poz. 731) i wszedł w życie z dniem 3 sierpnia 2008 r. Obowiązywał zatem w dacie zdarzenia, wskutek którego śmierć poniósł dziadek powoda.

Przepis art. 446 § 4 k.c. nie nakłada jednak bezwzględnego obowiązku przyznania zadośćuczynienia. Pozostawia Sądowi pewną swobodę, w zależności od okoliczności towarzyszącemu danemu zdarzeniu. Prawidłowa wykładnia omawianego przepisu wymaga zatem uwzględnienia, że przyznanie zadośćuczynienia członkowi najbliższej rodziny zmarłego wskutek czynu niedozwolonego nie jest zależne od pogorszenia się sytuacji materialnej tej osoby i poniesienia przez nią szkody majątkowej, a jego celem jest kompensacja doznanej przez nią krzywdy, a więc złagodzenie cierpienia psychicznego wywołanego śmiercią osoby najbliższej i pomoc w dostosowaniu się do nowej sytuacji życiowej, zmienionej przez to zdarzenie. Zadośćuczynienie ma zatem wyrównywać cierpienia spowodowane przedwczesną utratą członka rodziny, skutkującą naruszeniem chronionej prawem więzi rodzinnej i prawa do życia w rodzinie jako dobra osobistego.

Krzywda taka jest bardzo trudna do oceny, a zwłaszcza wyrażenia jej w formie pieniężnej. Dlatego też w orzecznictwie przyjmuje się, że każdy przypadek powinien być traktowany indywidualnie z uwzględnieniem wszystkich okoliczności sprawy, przy czym ocena ta powinna opierać się na kryteriach obiektywnych, a nie na wyłącznie subiektywnych odczuciach pokrzywdzonego. W wyroku z 3 czerwca 2011 r., III CSK 279/10, Sąd Najwyższy podkreślił przy tym, że wprowadzenie do przepisu klauzuli „odpowiedniej sumy” pozostawia sądowi orzekającemu margines uznaniowości, co do wysokości zasądzanej kwoty. Jest on dodatkowo wzmocniony fakultatywnym („może”) charakterem tego przyznania, co wskazuje na zasadność roszczenia o należne zadośćuczynienie dopiero po przekroczeniu pewnego poziomu krzywdy wskutek śmierci osoby bliskiej. Swoboda ta, zwana prawem sędziowskim, nie oznacza jednak dowolności, gdyż przyznanie odpowiedniej sumy tytułem kompensacji krzywdy, jak i jej odmowa, muszą być osadzone w stanie faktycznym sprawy.

W literaturze i orzecznictwie wskazuje się, że na rozmiar krzywdy podlegającej naprawieniu przez zadośćuczynienie, o którym mowa w art. 446 § 4 k.c., mają wpływ przede wszystkim: wstrząs psychiczny i cierpienia moralne wywołane śmiercią osoby bliskiej, poczucie osamotnienia i pustki po jej śmierci, rodzaj i intensywność więzi łączącej pokrzywdzonego ze zmarłym, rola w rodzinie pełniona przez osobę zmarłą, wystąpienie zaburzeń będących skutkiem śmierci osoby bliskiej, stopień, w jakim pokrzywdzony będzie umiał odnaleźć się w nowej rzeczywistości i zdolność do jej zaakceptowania, wiek zarówno zmarłego, jak i pokrzywdzonego (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 3 czerwca 2011 r., III CSK 279/10; z 20 grudnia 2012 r., IV CSK 192/12; z 10 maja 2012 r., IV CSK 416/11).

W niniejszej sprawie Sąd I instancji większość wyżej wymienionych okoliczności wziął pod uwagę i w oparciu o zebrany w sprawie materiał dowodowy, w tym jednoznaczny w swym wydzwieku opinię biegłych z zakresu psychiatrii M. B. i z zakresu psychologii I. K., doszedł do trafnego przekonania, że w sprawie nie zaistniały przesłanki do przyznania małoletniemu K. O. (1) zadośćuczynienia z tytułu naruszenia dobra osobistego w postaci prawa do osobistej więzi z dziadkiem. Z treści uzasadnienia wynika także, że uwzględnił przesłanki, które zgodnie z utrwalonym stanowiskiem judykatury winne być brane przy szacowaniu wysokości należnego zadośćuczynienia. Sąd ten bowiem uwzględnił wiek małoletniego w chwili śmierci dziadka (3 miesiące), związaną z etapem rozwoju dziecka niemożność nawiązania jakichkolwiek relacji interpersonalnych ze zmarłym, czy też nierozumienie znaczenia śmierci oraz brak u tak małego dziecka żałoby po stracie członka rodziny. Słusznie zatem uznał, że małoletni powód nie nawiązał więzi ze B. O., a zatem jego śmierć nie wywołała u małoletniego poczucia osamotnienia, cierpienia moralnych i wstrząsu psychicznego i w żaden inny sposób nie wpłynęła na możliwość odnalezienia się dziecka w nowej dla całej rodziny rzeczywistości.

W świetle zaś powyższego, Sąd Apelacyjny uznał, że ocena okoliczności sprawy według kryteriów obiektywnych, pozwala na stwierdzenie, że krzywda jakiej doznał małoletni powód w związku z tragiczną śmiercią dziadka nie była na tyle dotkliwa, aby zasługiwała na zapłatę zadośćuczynienia, o którym mowa w art. 446 § 4 k.c.

Przechodząc zaś do oceny zażalenia, wniesionego przez pozostałych powodów, należy przede wszystkim zauważyć, że pierwotnie wnosili oni w pozwie o zasądzenie łącznej kwoty 1 774 856 zł, która w rozpoznawanej sprawie stanowi faktyczną wartość przedmiotu sporu.

W piśmie procesowym z dnia 21 lipca 2014 r. powodowie ograniczyli powództwo do łącznej kwoty 487 834 zł, co w świetle art. 203 § 2 k.p.c. oznacza, że w pozostałym zakresie są stroną przegrywającą proces. W tym stanie rzeczy należy

przyjąć, iż powodowie wygrali sprawę tylko w 23%, a nie, jak błędnie przyjął to Sąd Okręgowy, w 83%. Stosunkowe rozdzielanie kosztów procesu, według prawidłowo ustalonej proporcji, w jakiej każda ze stron wygrała i przegrała sprawę, skutkowałoby jeszcze większym obciążeniem powodów z tytułu kosztów procesu, niż wynika to z zaskarżonego wyroku. Jednak takiemu rozstrzygnięciu - na etapie postępowania odwoławczego – sprzeciwia się art. 384 k.p.c., zgodnie z którym sąd odwoławczy nie może uchylić lub zmienić orzeczenia na niekorzyść strony skarżącej, chyba że strona przeciwna również wniosła środek zaskarżenia.

Sąd Okręgowy prawidłowo natomiast orzekł o obowiązku zwrotu kosztów procesu na rzecz pozwanego, w stosunku do którego powodowie cofnęli pozew, gdyż również w tym przypadku są oni stroną przegrywającą. Należy przy tym wskazać, że pozwany (...), w swoich decyzjach odmawiających przyznania części świadczeń odszkodowawczych (k 50 - 59), jednoznacznie wskazywał, iż ewentualne powództwa winny być skierowane przeciwko Polskiemu Biuru Ubezpieczycieli Komunikacyjnych. Sąd Apelacyjny nie znalazł podstaw do zastosowania w tym przypadku art. 102 k.p.c.

Sąd Okręgowy nie objął swoim rozstrzygnięciem kosztów sądowych, w części dotyczącej wydatków Skarbu Państwa, związanych ze stawiennictwem świadka P. R.. W tym jednak zakresie winno zostać wydane postanowienie uzupełniające w trybie art. 108¹ k.p.c., oczywiście po uprzednim rozpoznaniu wniosku tego świadka o przyznanie zwrotu kosztów podróży.

Z tych też względów, Sąd Apelacyjny w oparciu o przepis art. 385 k.p.c. oddalił apelację i zażalenie jako bezzasadne.